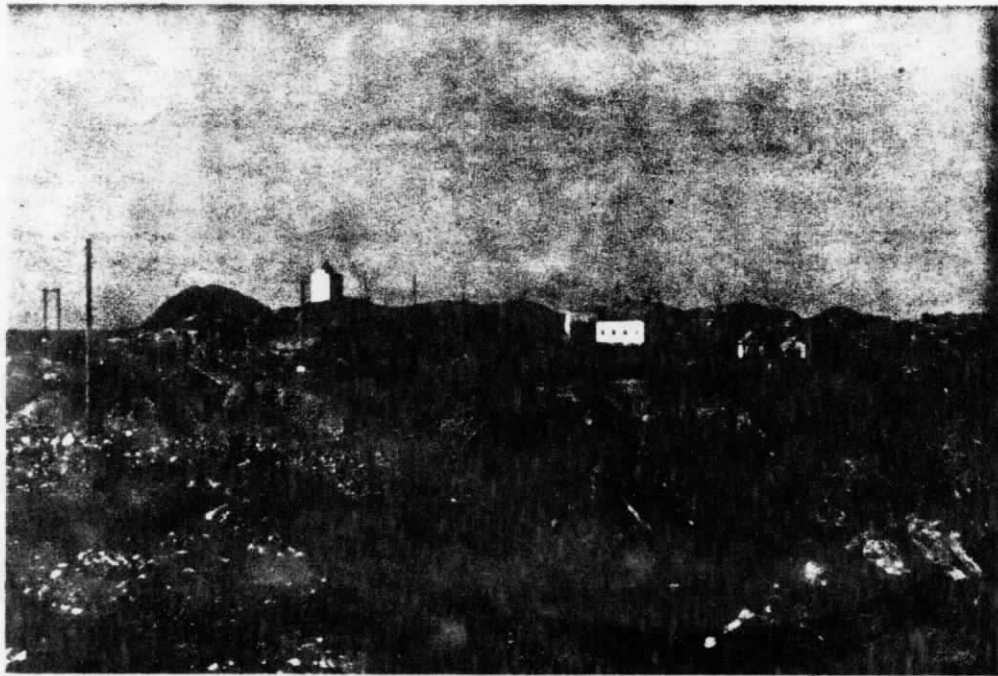

lilla fyr slik det ligger idag.

Litt om Ulla fyr, eller, i dagligtale,
 "Kværnholmfyret".

Siden jeg var liten har jeg vært på Ulla hver sommer, og siden jeg ble større, både sommer og vinter, så jeg har sett havet og naturen der ute i alle avskygninger, både i storm og stille vær. Og ute på "fyret" måtte vi ha vært både en og to ganger for turen, for det er noe eget ved det. Selv om det ligger ganske nær er det liksom så øde og ensomt og utenfor allfarveg.

Står du oppe på broen rundt selve fyret så har du følelsen av å stå på en skipbro med hav uten ende mot vest. Da jeg var liten trodde jeg at når det var riktig klart og fint vær, så kunne vi se helt til Island - men den øya dukker nok aldri opp, for det er selve Norskehavet vi står og stirrer mot.

Sånn er blikket mot nord kan vi i klare dager se "Stimsheuten" ved Bud, og mot sydvest skimter vi Stadthlandet. Om nettene blinker og lyser det i rødt, grønt og gult fra mange fyr omkring.

Det er et fælt farvann på kysten vår med hundrevis av farlige skyer og holmer, så i stygt vær frings det at der er fyr som lyser lei, for både store og små båter so har havet som landveg.

Horadan de klarte seg i gamle dager uten fyrene er det vanskelig å tenke seg, men alle forbi langs kysten kan fortelle hvor vanskelig det var.

Ulla fyr ble bygget for
Det ble bygget på det høyeste punktet på
Kvernholmen. Holmen er ikke landfast, men i fjære sjø kanneen hoppe fra sten til sten og komme tørrskodd over. - i fint vær vel og merke. Ellers var det å bruke båt. Ville en over fra land, enten det var for å besøke fyrokterfolket, eller man hadde en viktig beskjed, måtte man hauke og rope til de hørte det på andre siden og kom over med båten.

Men det var ikke alltid lett
I riktig stygt vær kunne det gå dage- og ukers mellom hver gang de kunne komme over. På et fyr måtte en være forberedt på at slikt kunne hende, så de måtte sørge for å ha riktig proviant og olje til vinteren.

Før i tiden hadde de også en ku der ute. Der var så pass med gress at de kunne det, men når den ble "tør" måtte de kjøpe melk fra en av gårdene. Post måtte de også hente, og i godt vær var de ofte inne i "Hammeren" eller på gårdene for å hilse på.

Hadde fyrokteren barn, hadde disse enten guvernante eller de gikk på skole på Ulla.

Da måtte de ligge der de ukene skeden varte, og de voksne kom også gjerne utover når der var ungdoms-
møter og dans.

Jeg nevnte at det var mange forlis før fyrene kom, men det hender desverre selv om de kom. Det kan til og med hende om dagen, når været blir overhending og når noe går galt ombord. En annen mulighet for at fyrlyset kan skjules er skadde og snøkake.

I 1912 hendte det et forlis ved lilla fyr. Det var i februar og torskedisket var i full gang. Alle båtene var på sjøen, for været var bra. Men så begynte det å sne. Det ble tettere og tettere så de kunne ikke se noeenting. Ikke engang et fyrblink. De fleste kom seg til land på et vis, men en båt fra Røgne på Fleinsdypa gikk rett på "Skakja", et skjær som ligger rett nord for Kværnholmen. Det brøt ikke verre enn at de kom seg i doryen, men i snøkaket så de ikke noe, og enda det ikke er mange årtakene til holmen, rodde de rett opp i bratte berget. Båten veltet og alle for i sjøen.

Howdan de som overlevde klarte å klore seg fast i tang og glatt berget er vanskelig å forstå, men når en kjemper for livet, greier man det utroligste. Men ikke alle greide det - to mann druknet. Resten kom seg opp til fyret, der de ble tatt hand om med mat og tørre klær.

Under krigen ble fyret bombet, og da det ble bygd opp igjen større og mer moderne, flyttet de våningshuset ned på marken i ly av haugen og knausene.

De har ikke ku på fyret lenger, men der går noen sauer og nipper i gresset mellom stenene og masser av fugl skriker og flyr opp når er kommer for nær. Det er heller ingen som som hopper fra sten til sten for å komme over til Kjørnholmsfyret. Nå er der bro, en gangbro riktignok, men en svært bra sådan. Telefon og elektrisk kraft har de også, så om fyrøktene fra "forna dar" "så alt på jorda, dei ville ikkje kjenne sitt folk og sitt land".

Men vi som kommer utover som turister synes nettop at tiden har stått stille der ute. Når vi går opp den støpte veien med jernrekkverket mellom svaberg og gule sølepytter, opp trappene til fyret, og hører suset og brølet fra det evig malende havet; det havet som har formet disse knausene og bergene med huller og grotter - det havet som strekker seg så langt fyret kan nå, da tenker vi; slik har det alltid vært og slik blir det.

Og på toppen av disse bergene kneiser lilla fyr og blinker og viser vei for Sjøens folk.

Ulla fyr.

Det 19. århundre bør regnes som
lysbelysningens tid, som enhver annen landevinning
av samme alder.

Etter som kystfart, fangst og fiske
økte sterkt utover, meldte behovet seg for en god
forbindelse mellom hav og fiskebanker, og et kjøpsted
med god havn. Men en skjærgård, som mange
steder på kysten var forbrudet med den største fare
og fædes gjennom i uver og vintermørke, skapte
det største hinder. Hjelpemidler for å overvinne disse
vanskene var ikke lett å finne. En utveg var
å søke tilbake til oldtidens gamle metode, lysfyret
eller "Faro", som de ofte kalles.

Før 1800 var noen få fyrlyso
tatt i bruk på kysten, slik som på Lindesnes
og Runde. Disse fyrene var fra først av i
privat eie. De var kullfyte og meget primitive, og
de dannet bare en blank lysflamme som tilkjennegj
stedet hvor de sto, men ikke kunne gi beskjed om
farvannet rundt omkring.

Da Statens Fyresen ble opprettet,
begynte forbedringer og utbygging av fyrbelysningen
birkelig å skje. Det ble tatt i bruk lukkede og
vindtette lyktehus med innsatte vindusglass.
En gikk også over til djebrenner med røkebluss, og
linseapparat som forterket lyset opp til flere hundre
ganger.

Farst glass ble ved internasjonal overensstemmelse tatt i bruk etter hvert. Følgende bestemmelser skulle gjelde:

Hvitt lys :	Rent farvann
Grønt lys :	Delvis farbart
Rødt lys :	Ufarbart.

Derved kunne fyret fortelle en del om sine omgivelser, og ble til stor hjelp for de seilfærende.

Fra 1850 og utover vokste det fram et rikt bank- og fiskeflåte på den nordre del av Sunnør; det såkalte llllafeltet. Handelssteden lllahammer, som var nærmeste havn, kunne ha et hundretalls båter stasjonert i sesongene. Av fiskeoppsynet (startet 1878) for 1883 går det fram at 100 åttringer, 5 skuter og 40-50 andre båter med nesten 1000 mann deltok i fisket her dette året, og det skulle visst ikke være noe godt år.

En av årsakene til at det kom fart i planene om bygging av et fyr, var en stor ulykke som skjedde i innløpet til lllasundet.

Det var 2. mars 1869 at det tok til å blåse opp til storm med snøkve. Det sies at det brøt "femten dammer". Mange av båtene tok feil lei,

VII

og fem åttninger ble knust mot svakerogene der ute. Det ble fraktet 18 omkomne enn til Illahammeren. 3 av dem var Haramsfiskere og 15 stykker var fremmede roskarer.

Ved nøye overværelse fant en at Kvornholmen utenfor Ulla var det mest tjenlige sted for et fyr. Holmen var et felleseie for bondene på Ulla. De var selvfølgelig interessert i å få et sikkert farvann, så de besluttet å selge holmen til staten. Pengene de fikk for handelen gikk til bygging av et lite skolehus. Dette står ubenyttet i dag, men det er ikke så lenge siden det sluttet å fungere som skole og forsamlingshus.

I 1873 ble så fyret bygget på holmens høyeste punkt. Selve fyrtårnet var en sekskantet trekonstruksjon som var 10 m. høyt. På toppen sto selve fyrlykten med linseapparatet og alt tilbehør. Lyset hadde en styrke på 3000 normallys med en høyde over havet på 26 m. Dette ga en rekkevidde på 16 nautiske mil.

Før lyset kunne tas i bruk, sto enda det viktigste arbeidet igjen. Det var skjermingen. Fyrsenet måtte anmerke bær, skær og farbar lei i overensstemmelse med kartet. Dette er et nøyaktighetsarbeide som krever tid.

VIII

Fyret ble derfor åpnet og satt i drift
15/1 1874. , og fikk navnet lille fyr.

Det var en såkalt familiestasjon, der fyraktør
og familien hans var fastboende. Det hadde et raust
med en robåt til stasjonen, men landingforholdene
var svært dårlige da høet står rett på. Selv om
avstanden over sundet bare var et par hundre
meter, kunne betjeningen derfor være isolert i lange
tider.

Opppe ved fyret sto huset der familien bodde.
Det var et hovedhus der de hadde oppholdsrommene,
og et mindre redskapsstue og et vaskerhus.

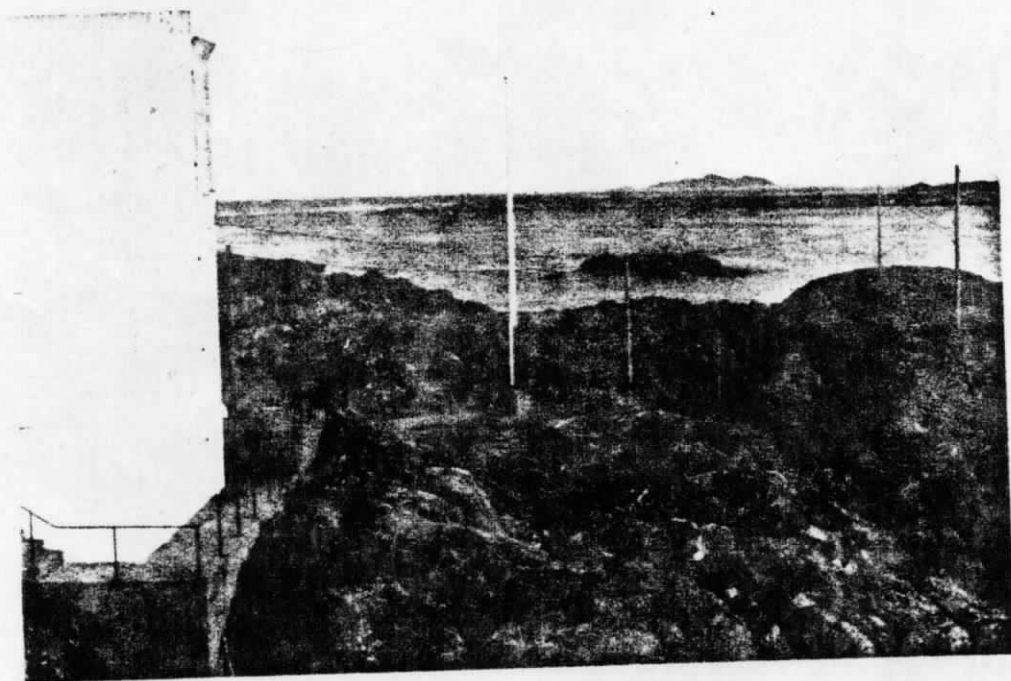

Her kan en se restene etter redskapsstuen og vaskerhuset.
De ligger rett nede for dagen fyr, og veggene går steilt

La

ned i uua nedenfor.

På andre siden av trappen som er bygget opp til fyret, ligger restene av hovedhuset. Vi kan se at en lettere kunne fote seg på denne siden.

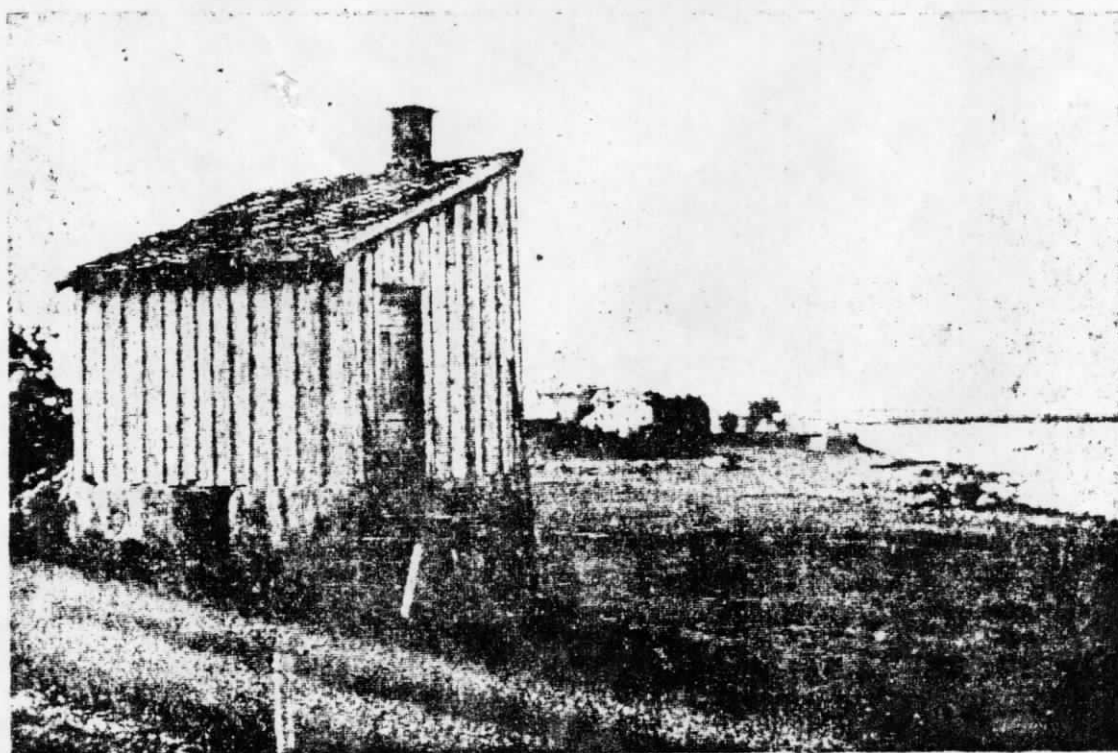

Den første fyrroktoren der eite var Christian Holme. Han begynte i stillingen 25. januar 1874, altså 10 dager etter at de hadde tent fyret for første gang. Holme bodde og arbeidet på fyret til 7. desember 1878.

Vå tok O.A. Kønnestad over. Han hadde en stor familie. De levde et meget aktivt liv på Mørnholmen og hadde til og med et eget sangkor der både foreldre og de voksne var med og sang. Unge fra Mlla fikk også være med når

de kom utover. Familien hadde også endel andre musikalske beskjeftigelser. ^{Rönneberg} Rönneberg-slekten i Ålesund er etterkommere av denne familien, og de har brakt den musikalske tradisjonen fra familien på fyrst, videre.

I den tida ^{Rönneberg} Rönneberg var fyrstokter bygde Statens Fyrosen et lite fyrhus i Vålen innenfor Ullahammaren ⁽¹⁸⁸²⁾. Huset var 5,1 m høyt og lå ca. 9 m over havflata. Dette fyrst ble nedlagt i 1914.

* Slik ser fyrlykta i Vålen ut i dag. Den står der, men er mykje til nedfalls. I bakgrunnen skimtar me noko av Ullahammaren.

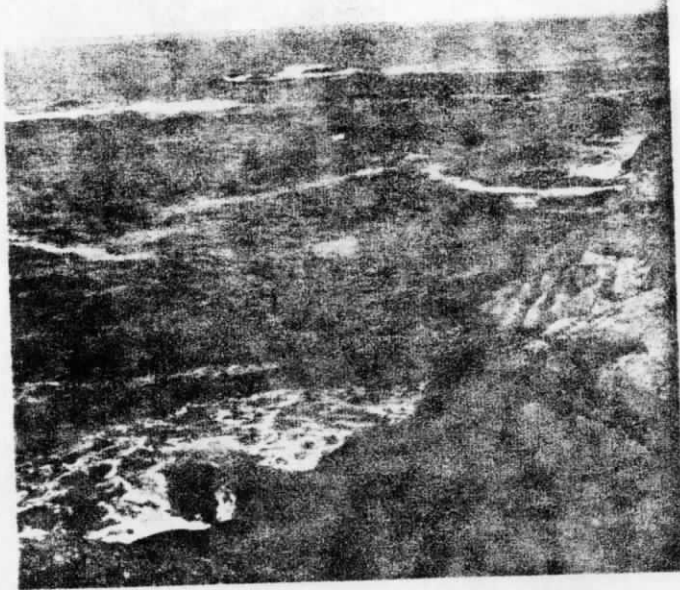

• Johan Herman Løeg (1839—1926), den sagn-omsmuste forretningsmannen, kjøkemeisteren og speloppmakaren. Her står han framfor fyrlykta dei bygde i Vålen ved Ullahammaren i 1880-åra. Her budde han etter at det gjekk til atters med handelen. Og her tok han mot amtmann Alexander Kielland i sin tid. Den dag i dag går det mange gode anekdotar om Løeg og replikkane hans.

Rønnestad
Da Rønneberg sluttet 8. august 1899, to
E. H. Torgersen over som fyrookter. Han hadde en
eneste datter, som hadde gaverante der ute. Det
var når Torgersen var der at forliset seg har sket
om tidligere fant sted. Det var i 1912, og to

XII

hadde holdt seg fint hele dagen til det begynte
å sne. At været var titt er det ingen tvil om, for
som bildet viser er ikke avstanden til "Skåkja",
skjøret der båten gikk på, stor.

Bildet er tatt fra
fyret og "Skåkja"
ligger i sentrum
av bildet. Det er
tatt en av de få
dagene da de er
nesten stille der
ute, for helt stille
blir det aldri.
De overlevende fra
ulykken fikk altså
lukket seg fast rett
inn i berget, og
fikk klatret opp til

fyret, der det var hjelp å få.

For fjerde gang kom nå en ryfyrrokt til
ulla fyr, og for første gang ble det ansatt en assistent.
Dette var 21 august 1918, da Torgersen gikk av
og Petter Godø tok over. Assistenten var Anskar Fredrikse.
I den tiden Petter Godø var fyrrøkt.

altid de store forædringer. Fyret ble ombygget til elektrisk skubende lys og forsterket til 30 000 normallys (hellerlys). Fyret fikk kjennetegnet to formørkelser hvert 5. sekund. Dette var i 1928.

Petter Gode fortsatte enda en stund, men 1. august 1932 gikk han av sammen med betjenten sin. Hans Austnes, som hadde vært endel ute på Krønholmen som gjest, hjalp dem med å få rodd sekene deros over til Hvarnøyen igjen. Han hadde da ingen planer om noen jobb på fyret selv.

Den som nå overtok var Andreas Strømmen. Hans kone ble ansatt som betjent. I 1944 ble fyret skutt i brann og totaldelagt. Det ble bygget en fyrlykt som erstatning. Denne krevde ikke så mye arbeid som fyret hadde gjort.

Etter at krigen var over gikk Strømmen av, samtidig som Jakob Folkestad gikk inn som fyrvokter. Dette var 31. august 1945. Folkestad ble imidlertid ikke lenge. Han dattet 26. april 1946, og er den som har vært der ute i den korteste perioden. Han hadde heller ingen betjent til å hjelpe seg, fordi arbeidet med lykten ikke var mer enn at en person kunne klare det alene.

XIV

Den neste fyrokteren var O. Hammer Olsen. Han hadde heller ingen betjent. I 1949 ble det bygget et nytt fyr, denne gangen i betong slik at det skulle være sterkt nok til å tåle alle slags påkjenninger. Fyrets størrelse og utstyr var forøvrig som det gamle, men det fikk et ekstra elektrisk motoragregat som reservebelysning. Det ble også støpt en vei opp til

fyret. Denne var en dyd av nødvendighet, fordi været ofte er så hardt at det ville være uvid å komme seg opp til fyret uten å ha et solid tak i rekkeverket. Denne veien gikk fra huset som ble bygget nede på bletten på holmen. Her lå det bedre i

ly enn det gamle huset hadde gjort, og det ble delt i to adskilte leiligheter, slik at både fyrokteren

og assistenten kunne ha familien sine boende hos seg. I tilknytning til huset var en todelt redskapsbod, og mellom huset og redskapsboden ble det støpt en stor plattform med gjerde rundt. Gjerdet måtte støttes opp

med planker for å stå imot vinden. På oversiden ser vi vegen opp til fyret. Går vi et andre vegen går det en støpt veg ned til naustet der båten sto når den ikke var i bruk. Fra naustet var det støpt en skinnegang og en slags brygge med en kran de brukte til å heise båten opp og ned.

Da O. Hammer Olsen gikk av 26. juli 1950, ble Martin Rønning ansatt etter ham.

XVI

Stasjonen på Kværnholmen er nå blitt så stor at en måtte søke i ansette en ny assistent.

Kvarnen
nedenfor
båtnaustet.

Karl Svendsen, som bor inne i Ulla-
hammeren, ble ansatt i en overgangsperiode.
Han var der fra 5. september 1950 til 6. november
1950. Da ble Jørgen Kvåløy ansatt (7. november).

Martin Rønning sluttet 30. juli 1958.
Da tok Peder Kjørel over etter ham. Han sluttet
1. september 1963.

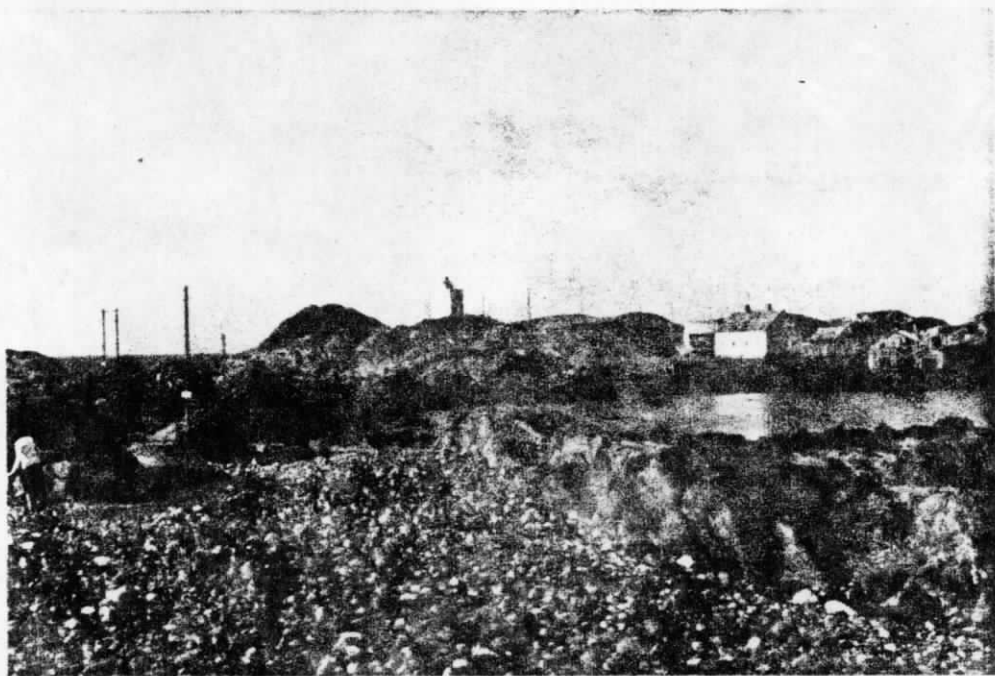
Hans Austnes, som 30 år tidligere hadde
hjulpet til med å få flyttegodset til Petter Gads
og Anskar Fredriksen, fra Kværnholmen, gikk nå
inn som ny fyrrokt, og han sitter i stillingen

XVII

forddeles.

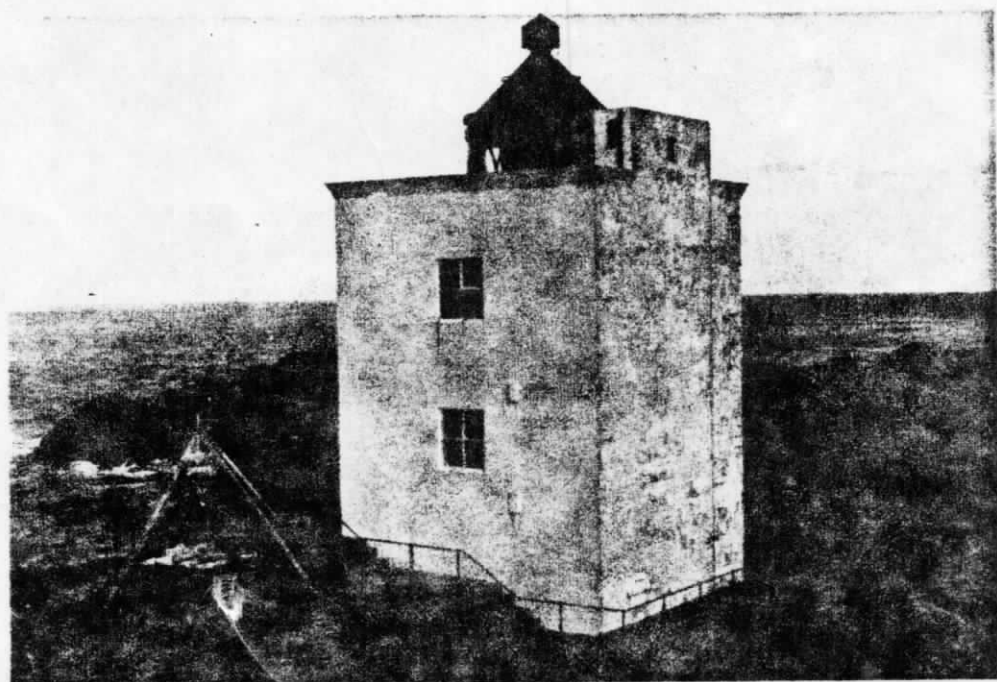
Assistenten Torger Kvaløy sluttet imidlertid
3. november 1965. Det gikk en tid før den
neste ble ansatt, men 4. januar 1966 ble
Otto Kjerstad ansatt. Også han sitter der
enda.

Sommeren 1966 begynte arbeidet med
å bygge en bro mellom holmen og land.
Dette gjorde at en kunne ferdes til og fra
holmen i all slags vær.

Forbedringen kom ikke bare betjeningen
tilgode, for stedet er nå et yndet utfartstend
for turister og tilreisende. På bildet ser vi at
kjernen er stor nok til at en også kunne vaske over,
men her er det ikke.

Når en står opp på broen rundt fyrlykten og ser inn i linseapparatet og ser alle farge-sektorene i grønt og rødt, og de smale, få stripene av hvitt glass, vidner det bare om det gamle ordtaket: "Det er mange skjær i sjøen".

At lyket i sin hundreårige tjeneste har tjent sin hensikt, er uten tvil, for ulykker, med unntak av den i 1912, har ikke forekommet innen dets rekkevidde.